

Taula rodona

Moderada per Josep M. Domingo

Els organitzadors de la Jornada han volgut aplegar especialistes en ecdòtica i editors de textos antics i contemporanis per tractar de les qüestions següents: 1) Com caracteritzaríeu les motivacions de la vostra praxi d'editors. 2) Quina apreciació faríeu del panorama actual de les edicions de textos literaris catalans "prefabrians". 3) Com creieu que es pot satisfer millor l'exigència de garanties filològiques, d'una banda, i, de l'altra, l'objectiu de la facilitació de l'accés al patrimoni literari.

Intervenció de Rafael Roca

(Universitat de València)

Quan considere la ciència i l'experiència que, en matèria d'edició de textos literaris, acumulen els meus companys de taula, i les compare amb la meua exigua competència en el tema, m'adone que la millor contribució que puc realitzar a aquesta taula rodona, a què tan generosament he sigut convidat, és la d'aportar la perspectiva valenciana. Entre altres coses perquè, des d'un de vista cultural i literari, al País Valencià es viuen situacions que és del tot necessari que els habitants de Catalunya coneguen.

Així, m'agradaria començar la meua intervenció recordant una dada que no sé si tots els assistents a aquest acte tenen present. I és que, al País Valencià, la normativització del català no es produí el 1913, amb les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans, sinó el 21 de desembre de 1932, ara fa setanta-cinc anys, amb les anomenades Normes ortogràfiques de Castelló de la Plana, una adaptació de la normativa fabriana a les peculiaritats valencianes a la qual arribaren,

no sense dificultats de tot tipus, cinquanta-dos escriptors i catorze entitats culturals. D'aquesta manera, tot i que una bona part dels lletraferits coetanis, com ara els que s'agrupaven al voltant de la revista *Taula de Lletres Valencianes*, ja havien iniciat un acostament a la normativa ortogràfica fabriana, en propietat, al País Valencià s'han de considerar prenmatius tots els textos anteriors a 1932.

Convé remarcar-ho no tant per una qüestió cronològica —que, evidentment, té la seua importància, ja que indica que la normativització lingüística arribà al territori valencià amb dinou anys de retard respecte a Catalunya—, sinó perquè evidencia l'excepcionalitat lingüística en què, ja a principis del segle XX, vivia el País Valencià. Una excepcionalitat que continua, i més viva que mai, actualment, en plena època de les institucions, en què per posar només un exemple pròxim en el temps els recordaré que la Generalitat Valenciana es negà a participar en la Fira del llibre de Frankfurt. I perquè es tracta d'unes circumstàncies sociolingüístiques que condicionen l'ànim amb què l'estudiós valencià s'acara a l'edició d'un text prenmatiu.

La situació ha sigut i és tan complexa que, de fet, es pot afirmar que la normativització lingüística mai no ha arribat completament a terres valencianes. Ja que mai no s'hi ha registrat un consens plenament «oficial» en l'acceptació de la normativa oficial. Primer, durant les dècades dels anys deu i vint, perquè tot eren dubtes i incerteses; després, durant la postguerra, perquè la repressió a què la dictadura sotmeté la nostra llengua donà peu a la proliferació de tot tipus de pràctiques i de propostes que, sota el paraigua de la llengua popular, optaven sovint per una ortografia estrafolària i castellanitzada. Potser resulte anecdòtic recordar que una de les més pintoresques d'aquestes propostes fou l'«ortografia fonètica» que ja a la dècada dels anys trenta proposà el sempre sorprenent Josep Maria Bayarri, i que ell mateix portà a la pràctica durant els anys seixanta. Però és ben trist constatar que actualment existeix una porció d'intel·lectuals i pseudointel·lectuals valencians, molt reduïda quantitativament però molt poderosa políticament, que és partidària de les anomenades Normes del Puig, una normativa secessionista nascuda l'any 1979 que, per exemple, no distingeix consonants sordes i sonores, prescindeix de la major part d'accents (excepte els diacrítics) i, per dir-ho ràpidament, es fonamenta a separar l'ortografia valenciana de

la catalana i a aproximar-la a la castellana. Unes normes amb les quals durant els darrers 25 anys s'han imprés més de 600 llibres, la majoria d'ells sufragats amb diners públics.

Tot això que, si parlàrem d'un país exòtic i llunyà, semblaria ridícul, ens faria riure, els assegure que quan afecta i condiona el funcionament del país en què hom ha nascut i viu resulta lamentable i gravíssim. És una manifestació d'ignorància, d'acord; però una manifestació d'ignorància utilitzada políticament, és a dir, que té un efecte real i pràctic sobre la ciutadania. La qual cosa provoca que, al País Valencià, escriure en la pròpia llengua s'haja convertit en tota una declaració d'intencions. Perquè, depenent de quines normes utilitzem, és possible que estiguem desvetlant quines són les nostres preferències polítiques. I que, davant d'una tal esquizofrènia lingüística, l'escriptor no convençut —o no militant— opte sovint per l'ús del castellà, que ha esdevingut així la llengua no conflictiva, marcada políticament.

Traslladada al camp de l'edició de textos prenmatius, i pel que fa a la meua experiència, aquesta situació social i filològica tan trista aconsella la màxima fidelitat possible al text original, sempre dins dels paràmetres de la intel·ligibilitat. Ja que amb això aconseguim, si més no, dues coses: d'una banda, recuperar nombrós lèxic que avui en dia ha caigut en desús, paraules que són considerades per molts dels meus conciutadans com a «catalanes» —faig un incís per a aclarir que tot aquell lèxic que no és d'ús corrent sovint és considerat, amb un sentit despectiu, com a «català»—; i, d'una altra banda, fer callar les malintencionades veus que, quan més manipule el text, quan més l'acoste a la normativa catalana actual, més acusaran l'editor de «catalanista»; un adjectiu que, en boca de molts valencians, no sols adquireix uns clars matisos despectius, sinó que esdevé directament un insult. I un insult greu.

Aquestos són, si més no, alguns dels factors que varen condicionar la meua activitat com a editor de textos prenmatius a l'hora d'enllestir l'edició del volum *Poesies valencianes*, de Constantí Llombart, que en 2006 tragué a la llum l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, una institució depenent de la Generalitat Valenciana. Pel que fa a les motivacions que em mogueren a agrupar i editar les composicions valencianes de Llombart, he de dir que la principal d'elles fou

la de rescatar de l'oblit els poemaris d'aquell polifacètic escriptor i facilitar-ne l'accés; ja que mai, des de la publicació original i llevat d'un parell de casos en què havien sigut editats en facsímil, no havien tornat a veure la llum pública. És a dir, havien esdevingut de consulta difícilíssima.

D'altra banda, tractant-se d'una producció lírica que abraça un període cronològic ampli (des de 1872 fins a 1893), vaig trobar que l'orde de distribució més adient havia de ser el de redacció, que, a més, quasi sempre coincidia amb el de publicació. Per tal d'agrupar les composicions que no pertanyien a cap obra concreta, a les que des de 1874 a 1892 varen ser publicades de manera independent a diferents diaris i revistes, vaig crear un nou apartat titulat «Poesies espar-ses» i situar-lo a la part final de l'obra. He de dir que vaig optar per la distribució cronològica perquè, a banda de ser la més lògica, permet veure quina fou l'evolució temàtica, lingüística i estilística que, com a poeta valencià, experimentà Llombart; com evolucionà des d'una lírica més festiva i popular, menys acurada lingüísticament, a una de més històrica i academicista, més correcta, ortogràficament parlant. En els casos en què, com ara els epigrames, publicà en més d'una ocasió el mateix poema, vaig optar per oferir l'última versió publicada en vida del poeta; és a dir, la més avançada en el temps, sempre tenint com a límit la data de la defunció de Llombart, perquè cal considerar que és la que l'autor donà en darrer terme com a bona.

Així mateix, vaig considerar que la millor manera de facilitar-ne l'accés i de guanyar la màxima «simpatia» del lector valencià actual consistia a respectar escrupolosament la llengua i l'ortografia originals, i a regularitzar únicament la puntuació, l'accentuació i l'ús de la dièresi i de les majúscules i minúscules. Com que la comprensió dels textos quedava satisfactòriament garantida, amb això aconseguia, a més, establir un corpus inicial que, amb el pas del temps — amb la hipotètica arribada de l'anhelada *pax* lingüística —, permeta l'edició d'antologies divulgatives i d'estudis de la lírica valenciana de Llombart.

Finalment, no voldria resultar catastrofista, però tampoc que hom oblidara que a València s'han organitzat campanyes de linxament mediàtic contra el responsable d'haver suprimit l'hac del títol de la famosa novel·la de cavalleries *Tirant lo Blanch*. I és que, com

tota persona mínimament iniciada en l'ecdòtica sap, en l'edició de textos prenmatius entren en joc molts factors exògens, i no n'és el menor les limitacions i els condicionants culturals i polítics que imposen la societat i els lectors als quals adrecem l'edició. Almenys, en el cas valencià no hi ha dubte que és així.

Intervenció de Magí Sunyer (Universitat Rovira i Virgili)

L'edició de textos prenmatius: experiències, problemes i propostes

Se m'ha convidat en aquesta taula rodona perquè exposi l'experiència adquirida en la direcció de l'extingida Biblioteca Catalana, d'Arola Editors —vint-i-vuit volums—, i en la Biblioteca de Tots Colors, de Cossetània Edicions.¹ A la Biblioteca Catalana, s'hi van publicar textos dels segles XIX i XX, molts, la majoria, no adaptats a la normativa fabriana, sigui perquè eren anteriors a 1913 sigui perquè l'autor s'hi va declarar en contra; la Biblioteca de Tots Colors s'ha inaugurat amb *L'home que tenia més d'una vida, i altres relats*, de Joan Puig i Ferreter, una part de les narracions del qual es van publicar abans de 1913, i el següent títol previst reunirà els dos llibres de contes de Diego Ruiz, *Contes d'un filòsof i Contes de glòria i infern*, ambdós anteriors a les normes, si bé del primer n'hi ha una segona edició, autoritzada per l'autor, de l'any 1938.

Amb aquestes col·leccions, sorgides des de la iniciativa editorial, es posen a l'abast del lector d'avui textos de difícil accés. La regularitat en l'aparició de títols —diferent en una i altra col·lecció— és important perquè s'hi reconegui un espai dedicat a recobrar títols inabastables per al lector no especialitzat —i de difícil accés per a

1. Aquesta intervenció forma part de la investigació del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, de la Universitat Rovira i Virgili, i del projecte HUM 2006-13121/FILO del Ministeri d'Educació i Ciència.

l'especialista. Aquesta voluntat de facilitar l'accés del lector a la tradició literària es conjumina amb el respecte per l'estil de l'escriptor, de manera que quan convé adaptar els textos a la normativa només se n'actualitza allò que resulta imprescindible. És important determinar els límits d'aquesta última expressió. En una empresa com aquesta, no es poden encarregar edicions filològiques o crítiques, només marcar unes normes que serveixin perquè un expert —habitualment filòleg— tracti l'edició —o el manuscrit o el mecanoscrit— de base, que és, per sistema —sense excloure'n possibles excepcions—, l'última autoritzada per l'autor. Seria preferible un coneixement profund de la llengua literària de l'escriptor i de l'època i disposar de la màxima informació sobre els processos de composició del text que s'edita i dels altres del mateix escriptor, però lamentablement aquest tipus d'estudis són escassos, i encara més sobre els escriptors i les obres que sovint es publiquen en aquestes col·leccions. No és el mateix fixar uns criteris per a l'obra d'un únic escriptor, i més si compta amb edicions crítiques i/o estudis lingüístics i literaris importants —com en els casos de Jacint Verdaguer o Joan Maragall, per referir-nos a dos poetes per a edicions dels quals s'han marcat decisives orientacions en el camp de l'actualització de textos— que fer-ho per a col·leccions com aquestes. Per això es busca la complicitat dels especialistes, com a mínim en els estudis introductoris i en l'assessorament dels criteris d'edició; només en determinades ocasions ha estat possible una intervenció filològica superior, ja sigui perquè l'edició ha anat a càrrec d'un especialista o hi ha intervingut directament, com és el cas de Guillem-Jordi Graells amb el teatre de Joan Puig i Ferrer, de Margalida Tomàs amb els *Focs follets* de Marià Aguiló, o de Joan Armangué amb els *Cants íntims* d'Apel·les Mestres, o perquè s'ha pogut disposar de recursos per encarregar una edició que tingués en compte més d'un testimoni, com s'ha esdevingut amb la de Pere Farrés de les *Tragèdies* de Víctor Balaguer o la de Sandra Sarlé dels *Comentaris sobre llibres i autors*, de Josep Pin i Soler —ni que en aquest cas el finançament promès s'esvaï per art i efecte d'una substitució burocràtica, resultat d'un canvi de govern. La intervenció d'investigadors especialitzats en l'edició d'una obra sovint aporta alguns criteris que poden desviar-se dels que s'han marcat com a generals en la col·lecció, sobretot en el territori conflictiu de la morfologia i la puntuació.

Tal com s'ha apuntat, per a un funcionament habitual, el director d'una col·lecció d'aquesta mena ha d'encarregar, a uns experts que cobrin la feina, una còpia actualitzada del text de partida, i per a això resulta imprescindible l'establiment d'unes normes que sovint no es poden acabar de determinar del tot, perquè cada escriptor és un cas diferent, i més en un moment tan delicat de la història de la llengua catalana com és el del segle XIX i les tres primeres dècades del XX. Considerem, a més, que una part important dels textos reeditats no ho havien estat des de la primera impressió i que havia transcorregut un segle, de vegades un segle i mig, sense que arribessin al lector contemporani en les condicions normals en què s'acostumen a rebre els llibres catalans.

Una part d'aquestes regles, d'entrada, no presenta dificultat: actualització de l'ortografia, respecte absolut de la sintaxi i el lèxic. Els principis complementaris de respecte per la morfologia i regulació de la puntuació ocasionen molts més problemes. Tanmateix, podem aventurar una formulació que no té caràcter de principi universal: aquelles formes que, tot i que si es grafien d'una manera o d'una altra comporten canvis fonètics, en l'actualitat tothom escriu tal com marca la normativa però es continuen pronunciant majoritàriament d'una altra manera, haurien de ser actualitzades. Són els casos de «io», «aquet» o «pendre», que s'han modificat sistemàticament en «jo», «aquest» i «prendre», llevat dels passatges marcats expressament com a col·loquials. És el cas, també, de la no apostrofació de l'article femení «la» davant d'i i u àtones. Tanmateix, comencem a trepitjar un terreny relliscós, el que afecta, entre altres, a les parelles «cantitat/quantitat», «aixís/així», «mentres/mentre», que provoquen vacil·lacions abundants i alguna incongruència.

Centrem-nos en els escriptors implicats. Són, per ordre d'aparició, Víctor Balaguer, Joan Puig i Ferrer, Josep Pin i Soler, Apel·les Mestres, Juli Vallmitjana, Josep Robrenyo i Marià Aguiló. Hi hem de distingir tres grups amb matisos interns importants: els escriptors morts abans de 1913 —Josep Robrenyo, Marià Aguiló i Víctor Balaguer—, els que van conèixer la normativa i s'hi van oposar o no s'hi van adaptar —Josep Pin i Soler i Apel·les Mestres— i els que van començar a publicar en període prenormatiu i es van incorporar sense protestes a la normativització, però no van arribar a revisar els textos anteriors a l'any 1913 —Juli Vallmitjana i Joan Puig i Ferrer.

Per als textos purament vuitcentistes, resulta prou diferent el cas del teatre català de Josep Robrenyo, que reuneix en dos volums dotze peces dramàtiques i tres diàlegs d'autor barceloní, a partir de l'edició de 1855, en vers i sense preocupacions cultistes, que el del poema narratiu de Marià Aguiló, molt més tardà i escrit per un prohòmic de la Renaixença, mallorquí, editor de clàssics i devot de la llengua antiga. En les peces de Robrenyo, es van marcar amb cursiva les intervencions en altres llengües, però no els castellanismes del català, es van unificar determinades vacil·lacions — «fracmaçons», «flacmaçons», «francmaçons» — i es van traduir al català les acotacions que estaven escrites en castellà, perquè es va considerar que no formaven part de la llengua de l'escriptor, sinó estaven introduïdes per l'editor. Les intervencions operades en el text per raó de mètrica o de rima es van introduir entre claudàtors. En el poema de Marià Aguiló, a diferència del cas de Robrenyo, algunes vacil·lacions — «prohòmens» / «prohoms» / «prhòmens» / «prhom» — es van mantenir, perquè resultava impossible triar una forma sense provocar problemes de mètrica. S'hi van respectar les varietats arcaiques de formes verbals i l'infinitiu «esser» com a mot agut. El text de les *Tragèdies* de Víctor Balaguer va ser establert per Pere Farrés amb una clara voluntat normalitzadora. Les variants d'un mot en diverses edicions o a l'interior d'un text es van resoldre a favor de la solució normativa, es van normalitzar l'ús de la *ela* geminada i formes com «legió» i «orquestra» — en comptes de «llegió» i «orquesta» — i es van respectar les formes dels noms propis i les exigències de la mètrica — però es va grafiar «traïdors», amb dièresi, amb l'avertència que per a Balaguer era una paraula de dues síl·labes.

En el segon grup, va adquirir unes dimensions molt superiors a les de la resta l'edició de les obres — no completes però en catorze volums en el pla primigeni, dels quals se n'han publicat dotze — de Josep Pin i Soler. Els textos es van establir, segons els llibres, a partir d'una única edició o d'unes quantes edicions en vida de l'escriptor, de manuscrits o de mecanoscrits. L'antinormisme combatiu i persistent de l'autor va aconsellar que se li apliqués un tractament com a autor del grup primer, com si no hagués conegut la reforma fabriana, en qüestions com la conservació de la desinència «-isar» en comptes de la normativa «-itzar» — «tranquil·lisar» —, a diferència del que es va

fer amb els del grup següent. En els topònims es va seguir la solució actual, llevat dels casos en què la distància entre les dues formes resultava excessiva, llavors es va preferir la reproducció de la imatge acústica del topònim; en els antropònims, el respecte general es va combinar amb algunes transliteracions. El mateix criteri va servir per als *Cants íntims* d'Apel·les Mestres: També contra la voluntat explícita del poeta, es van regular usos com el de la *ela* geminada i formes com «temptar» i «somriure» —per «tentar» i «somriurer»— però es van mantenir formes com «horisó» i es van respectar algunes vacil·lacions internes de l'edició de partida. Es va intervenir poc en la puntuació.

El tercer grup proporciona menys problemes, perquè la voluntat de l'autor de seguir la normativa va quedar ben explicitada en les obres posteriors a les normes. Resulta paradigmàtic l'exemple de Joan Puig i Ferrer, i més en la publicació del teatre complet. El raonament de fons que presideix la diferència de criteri respecte dels dos grups anteriors és que si l'escriptor hagués vist reeditada la peça que només compta amb una edició prenortiva, l'hauria actualitzat. Tanmateix, es va considerar convenient conservar determinades variants morfològiques —«flubiol», «vagabond», «istiu», «iglésia», per «flabiol», «vagabund», «estiu» i «església»— i, en canvi, generalitzar la desinència —itzar. Unes circumstàncies especials pesaven sobre l'edició de *Sota Montjuïc*, de Juli Vallmitjana, per la confluència de diversos nivells de llenguatge amb el lèxic gitano i l'argot dels baixos fons. Es va considerar útil, seguint l'exemple de l'edició de *La Xava* per Edicions de 1984, la introducció d'un accent circumflex diacrític sobre la jota per tal de marcar la pronúncia de jota castellana i distingir-la de la catalana.

Recapitem: amb tots els condicionants i totes les variants que, tal com s'ha exposat, poden fer modificar criteris, no haurien de plantejar problemes ni l'ortografia, que s'ha d'adaptar a la normativa, ni el lèxic ni la sintaxi, que s'han de respectar. La zona de dubte es concreta en la puntuació, que s'ha de tendir a actualitzar, i, sobretot, en la morfologia. A grans trets, sembla que en els textos d'autors del primer i el segon grup és aconsellable mantenir les formes d'origen i en els dels autors del tercer grup sembla lògic acostar-los tant com sigui possible als usos actuals, perquè, al cap i a la fi, aquesta va ser

la seva pràctica literària a partir de la segona dècada del segle XX. Tanmateix, fins i tot en aquest darrer grup, el llapis del corrector s'ha d'aturar davant el lèxic i la sintaxi, i possiblement davant algunes solucions morfològiques. S'hauria d'aconseguir un acord general sobre aquesta qüestió.

Unes reflexions finals: hi ha una bona quantitat de textos només publicats al marge de la normativa actual que poden interessar al lector d'avui. S'ha de trobar un equilibri entre dues exigències: no malmetre l'estil de l'escriptor, per una banda, i evitar al màxim les barreres a uns lectors que si hi topen deixaran el llibre. El problema no es planteja en les edicions adreçades al consum d'erudits i especialistes, sinó en els llibres que poden tenir un interès per al lector de literatura sense afegitons. La solució, per a alguns textos, és l'existència de més d'una edició, cadascuna destinada a un públic diferent, però la immensa majoria de textos a què ens referim no gaudiran mai d'aquest privilegi.

Intervenció de Joan R. Veny-Mesquida (Universitat de Lleida)

Liminars. Abans que res, voldria agrair als organitzadors d'aquesta jornada que hagin pensat en mi per participar en aquesta taula rodona. Més encara quan la meva experiència en l'edició de textos s'ha desenvolupat sobretot en obres posteriors a les normes de l'Institut, per bé que actualment tinc en premsa l'edició d'un manuscrit del segle XIX, de l'il·lustrat menorquí Antoni Febre i Cardona.² Aquesta circumstància —el decalatge entre la meva dedicació essencial i el títol de la jornada— m'ha portat a fer algunes reflexions que voldria provar de compartir aquí.

És clar que aquest «anterior a les *Normes*» del títol de la jornada no vol significar sols un simple tall cronològic (que podríem simbo-

2. L'edició, que constitueix el volum sisè de l'obra completa del menorquí, ja ha aparegut: ANTONI FEBRE I CARDONA. *Preceptiva poètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2008.

litzar en l'any 1913) sinó que pretén d'especificar una determinada problemàtica, segons diu el díptic de publicació de la Jornada: la de trobar el punt dolç entre «l'exigència de garanties filològiques i l'objectiu de facilitar l'accés al patrimoni literari». O, com afirma de manera molt gràfica el títol de la ponència de la Dra. Glòria Casals, entre «filologia» i «mercat». Es tracta, en definitiva, de fixar quins són els límits de l'aplicació de les normes actuals a textos anteriors a aquestes normes.

Però també sembla clar que el títol de la Jornada i la seva glossa insinuen que aquesta problemàtica és pròpia dels textos anteriors a la normativització, cosa que, *a priori* —subratllo el terme—, ve regida pel sentit comú: els textos posteriors —per dir-ho ràpidament— al 1913 ja s'adeqüen a la norma i per tant no hauria de caldre passar-hi el sedàs de la normativa ortogràfica. La meua experiència, però, em porta a fer dues afirmacions que matisarien aquesta idea i que passo a explicar tot seguit. Primera: el problema no és específic dels textos prefabrians sinó que també el trobem en els textos *posteriors*, per bé que, si es vol, en menor mesura. Segona: hi ha textos anteriors a les normes en què el problema de la regularització,³ senzillament, no existeix, com és el cas de Febrer i Cardona.

Parteixo de l'evidència que en el procés de fixació del text hi ha dos moviments que van en sentit contrari i que en certa mesura esdevenen la paradoxa de la feina d'editar: el que vol acostar-lo a l'*autor*, al text que l'autor suposadament «volia», i el que pretén acostar-lo al lector, al text que el lector «podria» llegir còmodament. Tenint present aquesta premissa, dels manuals i escrits teòrics sobre crítica filològica es desprèn la idea que cadascun dels tres processos que intervenen en l'edició de textos, a saber (a) la «restauració» del text, (b) la «fixació lingüística» del text i (c) l'establiment de la gestació i evolució textuals, són les tasques preferents —«preferents», remarco: no pas «excloents»—, respectivament, (a) de l'edició de textos antics i medievals (com més temps de vida té el text, més deturpacions ha patit), (b) de l'edició de textos prenortius, especialment els dels s.

3. Seria molt útil consensuar, més enllà dels que tenen en el llenguatge comú, un sentit i un abast «tècnic» per a termes com «regularització», «normativització», «actualització», «modernització», etc., que tot sovint —com faig jo mateix en aquest escrit— es fan anar com a sinònims.

XVI-XIX, perquè els de l'Edat Mitjana (sigui per la major tradició de la crítica textual de textos romànics o per la mateixa distància lingüística) disposen de diverses propostes abastament sistematitzades i (c) de l'edició de textos dels segles XIX-XX, perquè com menys temps de vida té el text major possibilitats que se n'hagin conservat més testimonis autògrafs.

Regularització de textos posteriors a les normes. La qüestió és que la tasca de regularització que cal fer en els textos prenatalius és necessària també tot sovint en els textos postnalsius. A fi de garantir els millors resultats dels dos moviments suara esmentats, en els escrits de després del 13 tot sovint cal despulgar el text a editar de les mans alienes a l'autor (correctors, editors, etc.) per tornar-lo a l'estadi en què l'autor el va donar a l'editorial per publicar: és aquest el text base (el «grau zero», si se'm permet la broma, de l'operació ecdòtica)⁴ que després caldrà regularitzar segons les normes vigents en el moment de la nova edició, no sols perquè la competència gramatical dels escriptors té les seves esclatxes, sinó també perquè la normativa evoluciona (les normes del 1913 van canviar ja el 1917 i aquestes tampoc no són les mateixes que les actualment vigents). Evidentment, la comparació del text que l'autor va donar a l'editorial (o, successivament, a les editorials) i el(s) que finalment va(n) aparèixer publicat(s) pot establir un paradigma —que l'editor actual ha de tenir molt present— de la mena d'intervencions que l'autor estava disposat a «consentir» sobre els seus textos. Aquestes reflexions en porten implícitament d'altres, com ara fins a quin punt i en quins nivells del llenguatge és lícit que un editor crític —em refereixo al que s'enfronta críticament a un text, no necessàriament al que fa una edició crítica— assumeixi atribucions pròpies d'un corrector.

No regularització de textos anteriors a les normes. La segona afirmació amb què he encetat aquest discurs considerava que hi ha textos anteriors a les normes del 13 on la problemàtica de la regularització no existeix, com és el cas de Febrer i Cardona, senzillament perquè

4. A les antípodes d'aquesta idea se situarien els que defensen el «prestigi històric» d'un text determinat fet públic, però aquesta nota no té lloc per ni tan sols esbossar aquesta discussió.

no cal fer-la. Els manuscrits de Febrer que la direcció del projecte d'obra completa del menorquí em va encarregar de dur a terme, contenien textos sobre les regles d'elaboració de la poesia llatina, en el tractat sobre *Las Règlas de la Cantidad ô Explicación de la Prosódia d'el P. Alvarez*, i catalana, en el *Compéndi de la Poesía Menorquina ô Principis en que se fundan las Règlas â las quâls els Versos están subjéctes y sens las quâls no sebrían tenir gracia ni harmonía*, datats a Maó el 1800 i el 1818 respectivament. En principi, la previsió era de regularitzar el text segons les normes que ja havien estat establertes per la direcció i que havien donat bons resultats en els títols publicats fins aleshores, excepte en el primer volum d'obra gramatical, on s'havia optat per la transcripció literal, sense regularització. El cas és que, ja quan anava transcrivint literalment el text per fer-ne després la regularització de forma sistemàtica, em vaig adonar que no tenia sentit de dur a terme aquesta regularització i que calia oferir el text amb un respecte absolut per la seva ortografia, la seva morfologia, el seu lèxic i la seva sintaxi. Quatre varen ser els motius que m'impel·liren a fer-ho.

El primer motiu atenyia la sociologia de la literatura: fer prevaldre el raser de la normativització, amb l'argument que així el lector actual s'hi podria sentir més còmode, no semblava tenir massa sentit en aquesta mena de textos, perquè la competència lingüística que hom pot pressuposar a un lector actual interessat en gramàtiques i preceptives no vigents (antigues, decimonòniques, etc.) amb tota certesa li ha de permetre sobradament llegir i entendre a la perfecció un text amb ortografia no fabriana.

El segon motiu era també extratextual, però tanmateix inherent a l'autor: justament, perquè Febrer tenia un *sistema* ortogràfic d'una coherència cartesiana i perfectament sistematitzable, i tractant-se com es tractava de dues obres metaliteràries (i, per tant, metalíngüístiques), semblava injust no respectar la seva regularització per aplicar-n'hi una altra que li era aliena.

El tercer motiu —i definitiu, segons el meu parer— anava estretament lligat a l'anterior i era de caire intrínsecament textual: adequar els tractats de Febrer, escrits amb el seu sistema ortogràfic, a la normativa vigent hauria portat a incoherències palmàries entre la teoria exposada i la mateixa ortografia del discurs teòric, d'una banda, i entre els preceptes i els exemples adduïts, de l'altra.

Finalment, hi va haver encara un altre motiu, extern al text i a l'autor, que va acabar de consolidar l'opció per la transcripció literal: el volum que recull la *Preceptiva poètica* febreriana s'havia de publicar dins la sèrie de volums de l'obra completa de Febrer que edita l'IEC; semblava lògic, doncs, que totes les obres del menorquí editades dins la «Biblioteca Filològica» seguissin els mateixos criteris: els que havia encetat el volum amb els seus escrits gramaticals. La resta de volums de l'obra completa de Febrer són editats per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, amb el text actualitzat.

Cesare Segre va remarcar, en un article intitulat *La natura del testo e la prassi ecdotica*, publicat dins les actes del conegut col·loqui de Lecce (*La Critica del testo: problemi di metodo ed esperienze di lavoro*, Roma, Salerno, 1985, p. 41-42), que en la crítica filològica romànica del darrer terç del segle XX s'havien produït dos *cambiamenti* en la pràctica editorial, el segon dels quals «sta nell'attenzione sempre crescente alle convenzioni grafiche dei vari periodi e scrittori, dato che esse hanno certamente un valore culturale, in certi casi forse anche uno fonetico.» Un valor cultural molt més significatiu, encara, quan aquestes convencions formen part d'un *sistema* com el de Febrer i Cardona.

Final. En definitiva, el que volia haver mostrat aquí és com «la natura del testo» condiona «la prassi ecdotica». Aquesta naturalesa ve determinada per la relació que s'estableix entre el text i el codi, per la funció lingüística que regeix el discurs: la metalingüística o la poètica. La naturalesa *metalingüística* d'un text com el de Febrer exigeix, per no caure en incoherències, l'opció per la seva transcripció literal; la naturalesa *poètica* d'un text literari demana, en canvi, la seva acomodació a les normes vigents, fins i tot, en el cas català, en textos posteriors a les normes del 1913.